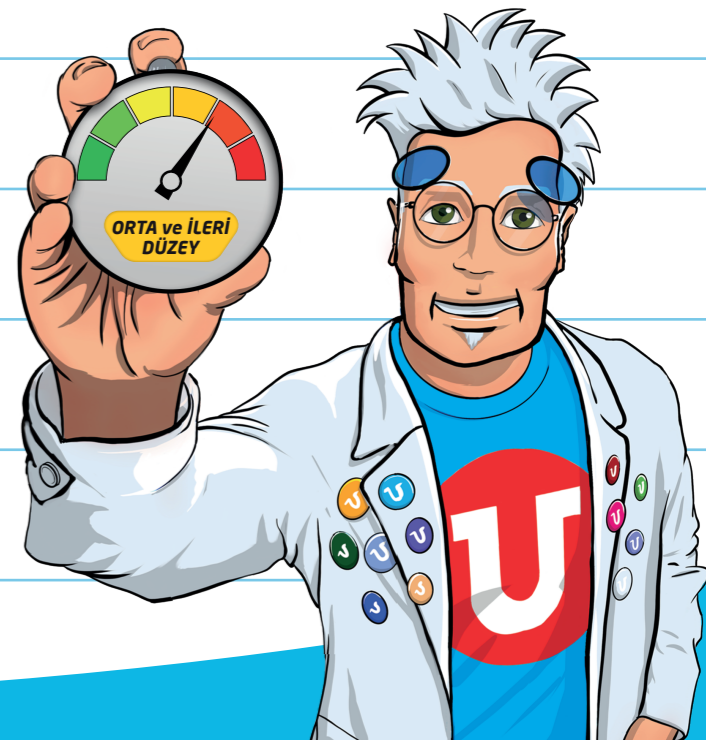

TYT Orta ve İleri Düzey Tarih Soru Bankası

*El Emeginden Makineleşmeye, Osmanlı Devleti'nde
Sanayileşme ve Ekonomiyi Düzeltme Çabaları*

BEGÜM ÜNLÜ

EL EMEĞİNDEN MAKİNELEŞMEYE OSMANLI DEVLETİ'NDE SANAYİLEŞME VE EKONOMİYİ DÜZELTME ÇABALARI

EL EMEĞİNDEN MAKİNELEŞMEYE GEÇİŞ

Sanayi Devrimi Sonuçları

Osmanlı Devletinde Sanayileşme Çabaları

Balta Limanı Ticaret Sözleşmesi (1838)

Ekonomiyi Düzeltme Çabaları

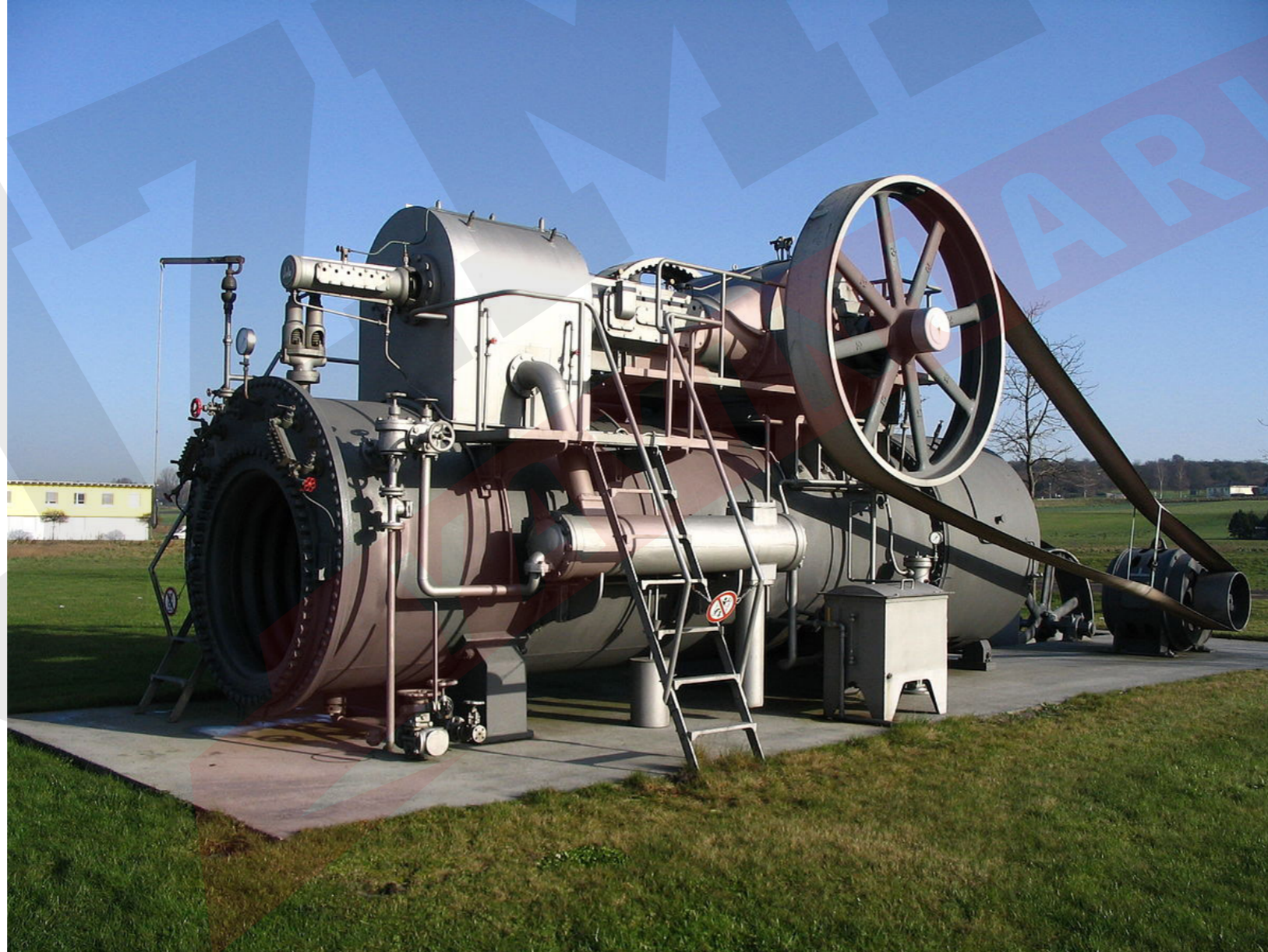
Milli İktisat Politikası

EL EMEĞİNDEN MAKİNELEŞMEYE GEÇİŞ

- 18. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkan Sanayi Devrimi ile o döneme kadar hakim olan el emeğine dayanan üretim tarzı değişmiş ve makineleşmeye dayalı endüstriyel üretim başlamıştır.
- Sanayi Devrimi öncesi kırsal nüfus kendi ipliğini kendi eğirmiş ve giydiği elbisenin kumaşını yine kendisi dokumuştur.
- XVIII. yüzyıl başlarından itibaren önce ipek bükme için çıkriğin ve dokuma mekiği ile dokuma tezgahlarının icadı tekstil sektöründen önemli gelişmelere neden olurken giderek işsizliğin artmasına da ortam hazırlamıştır.
- Sanayi Devrimiyle birlikte el çıkriğinden enerjiyle çalışan iplik makinelerinin kullanımının başlaması odun yerine kömürün kullanılması, zamanla eski ve basit üretim tarzının yerini ucuz ve standart kalitedeki mallarıyla endüstriyel üretim almıştır.

- Sanayi Devrimi ile birlikte seri ve ucuz üretimin sürdürülebilmesi hammadde ve pazar arayışını gündeme getirmiş ve bu durum zamanla sömürgecilik yarışını hızlandırmıştır.
- Sanayileşme ile işçi sınıfı ortaya çıkmış ve bu sınıfla birlikte çalışma hayatının geleneksel yapıları değişmiştir. Usta - çırak kavramı yerini patron - işçi kavramına bırakmış ve XIX. yüzyılda yaşanan 1848 İhtilalleri ile sosyo - ekonomik yapıda yeni ideolojilerin doğuşunda etkili olmuştur. (Komünizm, Marksizm)

Örnek:

XVIII. yüzyılda ipek bükme için çıkriğın, dokuma mekiğı ile dokuma tezgahının icat edilmesi ile,

- I. hızlı ve seri üretime geçilmesi,
 - II. sanayileşmenin tamamlanması,
 - III. tekstil alanında teknik buluşların görülmesi
- durumlarından hangileri arasında ilişki kurulamaz?**

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) Yalnız III

D) I ve III

E) II ve III

Örnek:

XIX. yüzyılda ülke ekonomilerinin en önemli özelliği Sana-yi İnkılabı'ndan sonra ortaya çıkan endüstriyel üretim tarzına dayalı olmasıdır.

Bu üretim tarzının ortaya çıkmasının,

- I. el emeğine dayalı işletmelerin giderek önemini yitirmesi,
- II. makineleşmeyi tamamlayamayan ülkelerde ithalatın artması,
- III. mal ve ürünlerde üretim hızı ve miktarının artması

durumlarından hangilerine neden olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) Yalnız III

D) I ve III

E) I, II ve III

Tarımda etkisi:

- Geleneksel yöntemlerle sürdürülen tarım faaliyetleri, bilimsel metotların ve teknolojinin yardımıyla ekili alanların genişlemesi maliyetlerin düşürülmesi, tarımın makineleşmesi, çiftçilerin uzmanlaşması durumları üretimin artmasına, zamanla çiftçiliğin büyük ölçekli işletmelerde yapılmasına ortam hazırlamıştır.
- XVIII. yüzyıldan itibaren gerek tarımda tohum ekme makinelerinin icadı ve benzinle çalışan traktör üretimi (ilk traktör 1892 ABD'de üretilmiştir.) ve biçer döver, tohum serpme, pamuk ve mısır toplama makineleri ile hasat makinelerinin kullanımı tarımsal alanda önemli gelişmelere neden olmuştur.

Sanayi Devrimi Sonuçları

- Seri ve ucuz üretim hammadde ve pazar gereksinimini artırmış ve sömürgecilik yarışı hızlanmıştır.
- Köyden kentlere göçler yaşanmış ve buna bağlı olarak konut ihtiyacı, işsizlik artmış, çarpık kentleşme yaşanmıştır.
- Usta - çırak ilişkisine dayalı mesleki yapı değişmiş patron - işçi sınıfı sosyalist nitelikli ayaklanmalara ortam hazırlamıştır.
- Toplum ve devlet düzeninde komünizm, marksizm, sosyalizm gibi yeni ideolojiler siyasal ve sosyal çatışmalar ve değişmelere neden olmuştur.

Örnek:

Sanayi Devrimi sonrasında yaşanan gelişmelerle ilgili olarak aşağıdakilerin hangisinde I.'de verilenden II.'de verilene geçiş ve değişim gruplandırılması yanlış yapılmıştır?

I.

- A) Küçük el tezgahları, atölyeler
- B) Zanaatkarların el emeği ürünler
- C) Az ve yavaş üretim
- D) Usta-çırak ilişkili dayanışma
- E) Hammadde ve pazar gereksinimine dayalı sömürgecilik

II.

- Fabrikalar
- Makineler
- Seri ve ucuz üretim
- Patron-işçi ilişkili rekabet
- Kaliteli üretim ve tüketici haklarını gözeten zanaatkarlık

Osmanlı Devletinde Sanayileşme Çabaları

- Osmanlı Devleti'nde ekonomi tarıma, ticarete ve küçük ölçekli atölyelerde yürütülen üretime dayalıydı.
- Sanayileşen Avrupa Devletleri karşısına rekabet gücü zayıf olan Osmanlı Devleti XIX. yüzyıl başlarından itibaren Avrupa ülkeleri gibi sanayileşmek istemiştir.
- Ancak sermaye birikiminin yetersizliği, bilimde ve teknolojide geri kalmışlık, yetişmiş personel eksikliği ve geleneksel ekonomi biçimi Osmanlı'da sanayileşme çabalarını olumsuz etkilemiştir.

! NOT

- Merkantilist ekonomide ulusal servetleri artırma ve uluslararası ticareti yaygınlaştırma doğrultusunda sömürgecilik faaliyetleri Avrupalı devletler tarafından sürdürülürken Osmanlı Devleti merkantilizm karşıtı politikalar izlemeye devam etmiştir.
- Osmanlı'da ithalat sınırlı olurken aşırı bolluk olduğunda ancak ihracata sıcak bakılmış ve bu durum sanayi alanında sermaye birikimini olumsuz etkilediği gibi sermaye çıkışını da hızlandırmıştır.
- Osmanlı sürekli yabancı tüccarlara imtiyazlar tanıyarak sermayenin büyük bir kısmının bu ellerde toplanmasına da ortam hazırlamıştır.

Osmanlı Devletinin Sanayileşememesinin Nedenleri

- Batıdaki yeniliklerin takip edilmemesi ve Avrupa'daki teknik gelişmelerden sadece askeri alanda yararlanmaya öncelik verilmesi
- Demir yolu ve deniz yolu ulaşımının Avrupalı devletlere nazaran zayıf olması
- Osmanlı'da yetişmiş nitelikli personelin eksikliği
- Devlet eliyle kurulan sanayi tesislerini yönetenlerin rekabetçi bir mantıkla bu tesisleri işletebilecek olmaması
- Osmanlı Devleti'nde yaşanan ekonomik sıkıntılar ve ağır şartlar getiren savaşlar sanayileşmenin görülmesini geciktirmesi
- Kırım Harbi esnasında alınan "dış borçlar" ve dış borçların getirdiği ağır yükümlülüklerin etkisi

Örnek:

XIX. yüzyılda sanayileşen Avrupa'ya karşın Osmanlı makineleşme ve sanayileşme alanında geri kalmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Avrupa tarzı sanayileşememesinde aşağıdakilerden hangisinin etkisinden söz edilemez?

- A) Sermaye birikiminin yetersiz olması
- B) Lonca sistemi ile küçük el tezgahlarında kaliteli üretim yapılması
- C) Yetişmiş personel eksikliğinin görülmesi
- D) Geleneksel iktisadi düşünce biçiminin sürdürülmesi
- E) Bilimde ve teknolojide geri kalınmış olması

Balta Limanı Ticaret Sözleşmesi (1838)

- Mısır Valisi ile Kütahya Antlaşması yapılmış ancak Osmanlı Devleti, Mısır Valisi'nin olası bir tehdidine karşı Rusya Hünkar İskelesi Antlaşması yapılmıştır.
- Mısır Valisi'nin tehdidine karşı Rusya'nın desteğinin alınmasına rağmen Mısır sorunundan endişe duyan Osmanlı Devleti; "Batılı devletlerin karıştığı ve bir iç sorunken dış sorun haline gelen, Mısır Sorunu'nu çözmek ve Rusya'nın Boğazlar üzerinden oluşturduğu tehdidi önlemek amacıyla İngiltere'nin uluslararası desteğine" gereksinim duymuştur.
- İngiltere ile denge politikasının da gereği olarak bu antlaşmayı yapmıştır.

Balta Limanı Ticaret Sözleşmesinde;

- İhracat vergisi %12, ithalat vergisi %5 olacak.
- Yed-i Vahit yani tekelcilik kaldırılacak.
- Osmanlı'nın ihracını yasakladığı bazı ürünlerdeki yasak kalkacak.
- Yerli ve yabancı tüccarların %8 oranında verdiği iç gümrük vergisini yabancılar vermeyecek, ancak yerli tüccarlar vermeye devam edecek kararları yer almıştır.

UZMANLAR
YAYINLARI

Antlaşmada yer alan bu hükümler;

- Osmanlı Devleti'nde yerli tüccarların yabancı tüccarlarla rekabetinin zorlaşması,
- Yabancı malların Osmanlı pazarlarına egemen olması,
- Osmanlı Devleti'nde yerli üretimin ekonomideki payının azalması,
- Küçük el tezgahlarının kapanması, Lonca Örgütü'nün zarar görmesi,
- Osmanlı ekonomisinin giderek dışa bağımlı hale gelmesi durumlarına neden olmuştur.

Örnek:

1838'de imzalanan Balta Limanı Ticaret Sözleşmesi ile,

- yabancı tüccarlar için vergi muafiyeti getirirken yerli tüccar vergi vermeyi sürdürmüştür.
- İç ve dış ticarete sınırlandırmalar kaldırılırken yabancı malların ülkeye girişlerini kolaylaştırmıştır.

Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında yapılan Balta Limanı Ticaret Sözleşmesi'nin bu yönleri dikkate alındığında Osmanlı Devleti'ne ilişkin olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) İthalatın artacağına
- B) Yerli üretimin ekonomideki payının azalacağına
- C) Ülke içinde yabancı malların artacağına
- D) Yerli tüccarın güç kaybedeceğine
- E) Mamül malların ihracatının artacağına

Örnek:

Sadrizam Rami Paşa, dokuma ustalarına “Avrupalılar çuha ve ipekli kumaşların hammaddelerini bizden alıyor, ürettiklerini bize geri satıyor. Onlarla bu konuda rekabet edemeyişimiz, çalışma düzenimizin bozuk olmasından kaynaklanmaktadır...”
sözleriyle aşağıdakilerden hangisine vurgu yapmamıştır?

- A) Hammaddesi ülke içinde olan sanayileşmenin kurulmasına
- B) İhracata dayalı ekonomi anlayışının yerleşmemesine
- C) İşlenmiş malların ithal edildiğine
- D) Yerli üretimin ekonomideki payının artmasına
- E) Sermaye girişine olanak veren ekonomi anlayışının görülmemesine

Ekonomiyi Düzeltme Çabaları

- Balta Limanı Antlaşması yerli üretimin ekonomide payı azalırken Osmanlı ekonomisi dışa bağılı duruma gelmiş; dış ticaret dengeleri bozulmuş ve ülke dış borçlanmaya mecbur kalmıştır.
- Kırım Harbi'nin getirdiği mali zorluklar Osmanlı'nın ilk kez İngiltere ve Fransa'dan dış borç almasına neden olmuştur.
- 1860'ta Islah-ı Sanayi Komisyonu oluşturuldu.
- 1881'e kadar Osmanlı Devleti Avrupalı devletlerden toplam 16 kez dış borç almıştır.
- Osmanlı bu dönemde iç borçlanma olarak bildiğimiz eshamı cedide adı verilen senetler ile bir tür hazine bonosu çıkarmıştır.

- 1875'te Osmanlı ekonomide moratoryum (ekonominin iflası) ilan etmiş ve alacaklı devletler alacaklarını tahsil için Osmanlıya baskı kurmaya başlamışlardır.
- 20 Aralık 1881'de Muharrem Kararnamesi ile maliye bakanlığı dışında bağımsız bir DüyunuUmumiye yönetimi kurulmuştur.

Bu yönetim: İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Avusturya, Osmanlı ve Galata bankerlerini temsil eden 7 kişilik bir konseyden oluşmuştur. Osmanlı Devleti, DüyunuUmumiye yönetimine altı kalemden oluşan vergi gelirlerini vermeyi kabul etmiştir.

İdareye bırakılan altı kalem vergi (RÜSÜM-U SITTE)

- Tuz tekeli gelirleri
- Tütün tekeli gelirleri
- Damga vergisi
- Pul gelirleri
- İçkiler üzerinden alınan vergiler
- Balık avı vergileri ve kararnamede isimleri yazılı vilayetlerin ipek gelirlerinden oluşmuştur.

Örnek:

1853 yılında başlayan Kırım Harbi, Osmanlı maliyesini zor durumda bırakmıştır. Osmanlı yöneticileri, Kırım Savaşı'na destek veren İngiltere ve Fransa'nın kredi açma konusundaki tekliflerini kabul ederek ilk borç antlaşmasını 24 Ağustos 1854 tarihinde İngiltere ve Fransa ile imzalamıştır. Böylece Osmanlı tarihinde dış borçlanma dönemi başlamıştır.

Alınan dış borçlar için Mısır ve Suriye'nin gelirleri ile İzmir gümrük gelirlerinin gösterilmesi Osmanlı Devleti ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine ortam hazırlamıştır?

- A) Osmanlı'da sanayileşme hareketlerinin hızlanmasına
- B) Osmanlı ülkesinin ipotek altına girmesine
- C) Osmanlı ekonomisinin güçlenmesine
- D) Avrupalı devletler arasında rekabetin hızlanmasına
- E) Yerli üretimin ekonomideki payının artmasına

Örnek:

**Osmanlı Devleti'nde 1860'da kurulan İslah-ı Sanayi Komisyonu aşağıdakilerden hangisine yönelik faaliyet üstlenme-
miştir?**

- A) Sanayi eğitimi ile nitelikli kadroların yetiştirilmesine
- B) Sergiler açılarak sanayi faaliyetlerinin özendirilmesine
- C) Esnaflar arası şirketleşme faaliyetlerine yer verilmesine
- D) Düyun-u Umumiye İdaresi'nin işlerlik kazandırılmasına
- E) Gümrük vergilerinin artırılmasına

Örnek:

Hazinenin nakit ihtiyacını ve masraflarını karşılayamayan Osmanlı Devleti, bir iç borçlanma anlamına gelen hazine bonosu basımına başvurmuştur.

Osmanlı'nın bir tür hazine bonosu olarak bastırıldığı bu para aşağıdakilerden hangisi ile bilinir?

- A) İrad-ı Cedit
- B) Esham-ı Cedide
- C) Kaime
- D) İmdad-ı Seferiyye
- E) Sikke tashihi

Milli İktisat Politikası

- Meşrutiyetin ilanından sonra İttihat ve Terakki Partisi iktidara gelmiş ve bu dönemde giderek güçlenen milliyetçilik düşüncesi Osmanlı'da milli iktisat politikasına zemin hazırlamıştır.

Milli İktisat Politikasıyla İttihatçılar,

- Batı kapitalizminin Osmanlı ekonomisi üzerindeki etkisini giderebilme
- Ülke içinde giderek güçlenen azınlık tüccarlara karşı milli burjuvaziyi yaratabilme amaçları ile hareket etmişlerdir.
- İttihatçılar; basın yayın yoluyla da toplumun eğitilmesini gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda 1915 yılında "milli iktisada doğru" anlayışı İktisadiyat Mecmuası yayımlanmaya başlanmıştır.

Örnek:

İttihatçılar, “Her savaşta Türk olmayan unsurlar servet sahibi oluyor, Türkler evlatlarını savaşa gönderdikleri için geçim sıkıntısına düşüyorlardı; bu nedenle Türkleri ticarete teşvik etmek ve kendilerine kolaylık göstermek gereklidir.” ve “Bu sefer Türkler zenginleşsin.” gibi söylemlerle Milli İktisat Politikası’nı uygulamaya koymuştur.

İttihatçılar bu politika doğrultusunda,

- I. Müslüman Türkleri girişimciliğe özendirme,
- II. yerli burjuvazinin yatırımlarını destekleme,
- III. yerli üretimi artırma

tutumlarından hangilerini önemsemişlerdir?

- A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

